

Kis-település-történet

A tanács vb-titkárnője meséli az okányi községházán: – Meghívtak bennünket a biharugraiak vendégségbe. Megmutatták a halastavaikat, részt vettünk egy közös halászaton, bográcsban főzték a halászlét nekünk, aztán együtt meglátogattuk Szabó Pál házát – egyszóval jó napunk volt. Most, törhetjük a fejünket, mert ugye a meghívást illik visszaadni, csakhogy milyen programot szervezzünk a barátainknak? Itt Okányban nem sok a látnivaló, legfeljebb az az egy emléktábla az iskola falán, amely arról ad hírt, hogy 1847. június 10-én itt járt Petőfi Sándor.

Az eseményről egyébként maga a költő is beszámol a Kerényi Frigyeshez írt *Úti levélben*, elárulva azt is, hogy a falu kocsmájában étkezni szeretett volna, de hasztalan. (A rossz nyelvek szerint egyébként az utazó, ha egyáltalán erre vetődött, néha napján az új időkben is a poéta sorsára juthatott e tekintetben a Holt-Sebes Körös partján települt egykori Bihari, ma Békés megyei faluban.)

Okányban – szemben az 1930-ban számlált ötezer lélekkel – kevesebb mint 3 és fél ezren élnek. Sorsukat sok egyéb mellett most ez is megpecsételi: nem számítanak kistelepülésnek – azaz nem sorolódnak azon, 1500 lakosnál kevesebb embernek otthont adó községek közé, amelyek az 1983. július 26-i párt-határozat nyomán külön figyelmet kaptak az 1971-ben elfogadott országos településhálózat-fejlesztési koncepció újragondolásakor. Ennek következménye, hogy miközben a megyék valóban sokat tettek – szerény lehetőségeikhez mérten – a kistelepülések úgynevezett alapellátásnak fejlesztéséért, azon közben a kistelepülések sorsában osztozó Okány és megannyi vele azonos nagyságú, sőt, nagyobb, de hasonló helyzetű községünk egyre reményvesztettebben néz jövője elé.

Am, hogy igazságtalanok ne legyünk, máris szóljunk arról a kormányprogramról, amely az ország hét megyéjének (Baranya, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Zala és Vas) 22 térségében kíván – főleg iparfejlesztéssel – a mostoha sorsú települések gazdasági elmaradottságán úrrá lenni.

A sors iróniája, hogy a különfejlesztésre kijelölt régiók határvonala nem érinti Okányt – elhalad mellette. Okány tehát mindenből kimarad – mert nem elég elmaradott, s nem eléggé kisközség!

A régi beidegződések élnek, hatnak, dolgoznak. Kategóriákat teremtünk településeink osztályba sorolására is, ezekbe aztán belegyömöszölünk olyanokat, amelyeknek már egyáltalán nincs szükségük az e kategóriák mesterségesen teremtett előnyeire, de kihagyunk belőle olyanokat – a nemegyszer mesterkéltségeknek meg nem felelők közül –, amelyek igazán rászorulnának a segítségre. A jószándék feneklik itt meg a szabályzaterőltető, a kényelmesebb megoldást kereső hajlamon. Holott lélekszámvizsgálaton alapuló rangsorolás helyett célra vezetőbb – az újragondolt településfejlesztési koncepció szellemében – valóban a települések szerepkörét a maga valóságában és jövőbeli átalakulásának, fejlődé-

sének lehetséges irányait is figyelembe véve az erre a célra kialakított és kialakítható eszközrendszerrel erősíteni.

Kiindulópontunk ugyanis nem lehet más, mint az agyoncmelegetett, de gyakorlatilag még meg nem valósított jelszavunk, miszerint mindenkinek joga van ott boldogulni, ahol él. Ma ezt, a jelszó megvalósításával megbízott apparátus, „a népességmegtartó és eltartóképesség fokozatos növelése” szó szerkezettel fordította a maga nyelvére, de hát így is értjük, hogy miről lehet szó.

Ennyit előljáróban!

Szerep és nagyságrend. Okány mellett, a hivatalosan is hátrányos helyzetűnek mondott térség egyik legágrólszakadtabb települése Geszt. „Az út Gesztnél véget ér. Nincs tovább... Eldugott, istenháta mögötti település, alig czernél több lakossal. Főbb jellemzői: önálló községi tanács működik társadalmi vb-elnök vezetésével, a vb-titkár a szomszédos Mezőgyánból jár át az ügyeket intézni... a Gyula és Vidéke Áfész éttermet, ABC-áruházat, Tüzép-telepet, normálbenzint töltő állomást és néhány kisebb boltot üzemeltet itt... Tavaly egyetlen családi ház építésére kértek engedélyt... Működik egy postahivatal és egy takarékszövetkezeti kirendeltség is.” – írja a *Békés Megyei Népiújság* 1987. január 8-i száma, amihez a helyi Egyetértés Tsz elnöke a következőket teszi hozzá:

– Nincs orvos, nincs gyógyszerár, s olyan munkahely, ahol a falu a 140 tsz-tagon felüli munkaerőt foglalkoztatná. Ezért Gesztről sokan ingáznak Békéscsabára a baromfifeldolgozóhoz, az építőkhöz, Gyulára a húskombináthoz és Budapestre. Az itthon maradottak a háztáji gazdasággal egyre kevesebbet törődnek...

„Geszt az egykor Arany Jánosnak is hosszabb ideig otthont s megélhetést adó Tisza-kastély faluja, ma öregebb, mint eddigi történelmében bármikor.” Geszt azon 20 Békés megyei kisközség egyike, amelyekben az ott élők száma nem éri el a másfél ezret, node Békés megye nem is tartozik a kistelepülések, aprófalvas megyék közé, ahogy az alföldi megyék általában nem. Szolnok megyében mindössze a lakosság négy százalékát találjuk az ide sorolható 18 településen, a Kőrösök vidékén ez az arány 11 százalék. Csakhogy!

Föl kell figyelniük valamire, amiről Andor Mihály, a *Valóság* 1985/10-es számában így ír: „Ha a házak Győr-Sopron megyében épülnek egymás mellé az út mentén, akkor a falut Völcseljnek, Markotabögödének vagy Egyházásfalunak nevezzük; ugyanez Békés megyében tanya, és csak a szokás biggyeszt nevet a »szőlő«, »dülő«, »sor«, »puszta«, »halom«, »réte«, vagy »major« szavak elé, ezek valójában nem léteznek, itt születni nem lehet.” Továbbá: „Ha minden telepszerűen épült házcsoportnak megadjuk a falu nevet, amit részben a hagyomány, részben egy közigazgatási gyakorlat megtagadott tőlük, akkor azt mondhatjuk, hogy a falvak minden tájékon egyformán sűrűn vannak. Egyformán sűrűn, mert a földből élő emberek, ha elég sokan vannak hozzá, nem hagynak maguk körül földet műveletlenül – hacsak valami nem kényszeríti őket erre.”

Ezen a ponton megállva egy pillanatra, két fontos dolgot kell az idézetből kiemelni. Az egyik, hogy a kistelepülések súlya, ügyük jelentősége nem kezelhető a statisztikák alapján már csak az Andor Mihály által bizonyított tény miatt sem: miszerint „Békés megye 1980-ban kiadott térképén a községeken és a városokon kívül 29 településfolt található, ami viszont az ilyen típusú Békés megyei telepeknek mindössze 15 százaléka. Nem jelez folt a Győr-Sopron megye-icknél sokkal nagyobb tanyafalukat, mint például a 77 házból álló 239 lakosú

bezinai szőlőket, a 193 házból álló 588 lakosú Ezüstszőlőket, és még lehetne folytatni a sort”, amely mindjárt más világításba helyezi témánkat, csupán a mai kategóriáinkat figyelembe véve is.

A másik kiemelendő: ezeknek a tanyás településeknek, tanyafaluknak is megvolt a maguk (földművelő) szerepe, s csak „a tanyás vidékekkel kapcsolatos, már-már előítéletté merevedő hagyomány könnyítette aztán meg, hogy 1950-tól elkezdődhetett a tanyavilág tudatos sorvasztása tsz-szervezéssel, tagosításokkal, építési tilalommal, nemtörődömséggel. Másfajta hagyomány talán a továbbfejlesztés parancsát írta volna elő!” – állapítja meg az idézett szerző.

Vagyis megint csak a kiindulópontozhoz jutunk; a szerep, a szerepkör felől kell közelítenünk településünk múltját, jelenét és jövőjét megítélendő.

Hogy milyen szerepre gondolunk? *Erdei Ferenc* Város és vidéke című könyvében 1971-ben e kérdésben így foglal állást: „A településekről szóló tudományokban is, a köznyelvi szóhasználatban is meghonosodtak a csillagászati kifejezések... Induljunk ki a naptól. A legésszerűbb, ha minden ország fővárosát naphelyzetű városoknak tekintjük... Ha ilyen megfontolás alapján egy-egy ország fővárosát tekintjük napvárosnak... s az ország összes településeit együtt települési naprendszernek, akkor már egyszerű a helyzet a hierarchián lefelé haladva. Hogy a rendszernek szerkezete és mérete eltérő? Ez ne zavarjon bennünket, így van ez az égitestek rendszerében is... Különösen egyszerű a helyzet Magyarországon. Budapest fővárosi naphelyzete vitathatatlan, olyannyira, hogy ezt már sokalljuk is, olykor... vidéki nagyvárosaink tehát Budapest bolygóí, a városrendezők csak a nagyváros körüli kisebb városokat nevezik általában »bolygóvárosnak« (ezért) a vidéki nagyvárosokat szokás hazánkban »ellenpólus« városoknak nevezni... – ilyen alapon Szeged vonzásterületébe tartozónak tekintjük mindenestre Hódmezővásárhelyt, Szentest, Makót és Csongrádot, s az ezek körül elhelyezkedő és vonzásterületükbe tartozó településeket – akár falvak, akár tanyai községek – fogjuk fel holdaknak.”

S maradjunk abban – ezt már mi tehetjük hozzá –, hogy ezek a holdak azután pályájuktól, helyzetüktől és forgásirányuktól függően kapnak több-kevesebb napfényt, jutnak az éltető fényhez és meleghez aszerint, hogy szerepüket fejlődésében elfogadjuk-e, erősítjük-e, megmászítjuk-e, avagy ellehetetlenítjük. Ez éppen következő fejezetünk témája. Itt és most viszont szögezzük le: a „holdakról” van szó ebben az írásukban!

Szabályozás és fejlődés. Varga Dávid írja *Az ország peremén* címmel a Magvetőnél (Gyorsuló idő) 1982-ben megjelent szociográfiájában Körösnagyharsányról, a Gesztől, Okánytól, Biharugrától mindössze néhány kilométerre fekvő kisközségről: „Körösnagyharsány, amelyről ez a könyv szól, ezernél alig ha több lakost számláló falu, a keleti határszélen, Békés megye északkeleti csücskében, ott, ahol a Sebes-Körös magyar földre lép. E szép nevű falunak a múltja is szép: hajdúváros volt, emelt fővel állta történelmünk viharait, sőt, a sorsfordulókat megedződve, megerősödve élte túl. Mindig szívósan harcoló, vagy dolgozó népe abból profitált talán a legtöbbit, hogy bár kicsi, de eleven, életcrős része volt a szomszéd nagyvárak környékének.” Hogy mi módon? Hallgassuk még egy darabig Varga Dávidot: „Bihart, a régi Magyarország egyik legnagyobb megyéjét Biharországnak is nevezték... Sok fontos mezőgazdasági termékből akadt a megyében felesleges, ebből adódik, hogy a kitűnő helyen: folyó mellett, utak találkozási pontján fekvő Várad a XIX. század végére országos jelentőségű kereskedővárossá nő, sőt sok tekintetben nemzetközi rangot is szerez. Ez kifejleszti a pénzügyi élet pezsgését, ami persze kedvezően hat a

társadalmi élet fejlődésére is... Ennek a gazdasági, politikai és szellemi környezetnek része Körösnagyharsány, mindenekelőtt az őstermeléssel. Olyasmit termelnek, ami mindenütt eladható, leginkább a jóízű harsányi káposzta ez a termény, amelynek már régóta igen jó a híre... Korán kitűnnek azzal is, hogy fuvaroznak, szekerезnek.”

És mi van ma, miután a falu éppoly távol esik Debrecentől, mint Békéscsabától (Nagyvárad 16 kilométerre van innen) Debrecenből 2 és fél órát kell buszozni ideig, Gyuláról ugyanannyit. A megyeszékhelyről. Békéscsabáról, a reggel fél kilences vonattal indulva, kétszeri átszállással délután egyre érkezik az utas Harsányba, a faluba, amely Trianonnal a perifériára szorult... „Csendbe, hallgatásba burkolózik, hiszen elválták a várostól, a vonzó, élet-erős vidékek vérkeringésétől. *Soba senki és semmi nem adta jelét igazán, hogy bármiben is számítanak rá.* Azzal felelt, hogy még szűkebb csendbe, még feketébb hallgatásba burkolózt...”

A kiemelt rész, megint mondandóink lényegét hangsúlyozza: élni csak az tud, aki érzi, és akkor, ha érzi, hogy szükség van rá, és fontos szerepet játszhat abban, amit Marx óta társadalmi munkamegosztásnak nevezünk. És társadalmi munkamegosztás nemcsak emberek és embercsoportok között létezik, települések között is kell, hogy legyen, ám amelyik településnek nem szánunk szerepet: sorvadásra ítéljük – eléggé végig nem gondoltan. Olyan ez, mintha fittyet hánynánk a testünk szívtől, fejtől távoli részein jelentkező érszűkületnek, holott világos, hogy a láb- és kezujjak egyre rosszabbodó, romló vérellátását komolyan kell kezelniük (és pedig nem helyi, tüneti kezeléssel), ahhoz, hogy nagyobb baj ne történjék.

Aztán a másik: Trianonra hivatkoztunk, olyan benyomást keltve, mintha csak az ország peremén, a perifériákon támadtak volna gondjaink a településfejlesztéssel (bár kétségtelen, hogy az életerőt adó szerepek elvesztése itt ütöközik ki legmarkánsabban). Másfelől pedig úgy tűnhet, ezen egyoldalú érvelés alapján, hogy a mai állapotokért csak egymaga a történelem a felelős. Nagy része van benne, de magunk is jócskán hozzájárultunk a bajok halmozódásához.

Nézzük csak szépen, sorjában!

Hogy igazunk lehet azt egy egész sor, egykor mezővárosi rangot elért, sokáig dinamikusan fejlődő nagyközség sorsának alakulásán is beláthatjuk. A volt Csanád vármegye óriásfalvairól – Mezőhegyesről, Battonyáról, Mezőkovácsházáról van szó, s melléjük negyediknek nyugodtan csatlakoztathatjuk az ezekhez és a valamikori csanádi megyeszékhelyhez Makóhoz sok szállal kötődő Békés megyei Tótkomlóst is. Ez a táj, a néhai mezőkovácsházi járás az elmúlt két évtizedben lakosságának csaknem egyharmadát elveszítette.

Az 1930-as évek alföldi agrárlázadásainak központjában Tótkomlóson, már több mint tízezren éltek, az 1950-es megyerendezésig járásszékhelyként fejlődő Battonya lakosainak száma 13 ezer volt, Mezőhegyes ekkor csaknem 9 ezer lelkes. Ma ezek a már régről városiasodott nagyközségek rendre 8, 7 és fél, 7900 lakost számlálnak. Kivétel Mezőkovácsháza, ahol a 30-as években még csak 5 és fél ezren, ma pedig több mint 7 ezren laktak (de már 10 százalékkal kevesebben, mint 30 évvel korábban – erről később). Battonya és Mezőkovácsháza összevetése különösen jól példázza mondandóinkat.

A már említett megyerendezéskor Battonya járásszékhelyi szerepét Mezőkovácsháza vette át, azóta – mint láttuk, a funkciója vesztett Battonyát csaknem az ott élők fele hagyta el, s rossz belegondolni, hol tartana ma – az

ugyancsak határszélivé lett kisvárosnyi nagyközség –, ha polgárai közül kikerült s tényezővé vált politikusai csak feleannyira lokálpatrióták, mint valójában?! Ezzel szemben mi lett volna az 1984-ben városrá nyilvánított Mezőkovácsházából, ha a már korábban megkapott szerepköre így nem nyer megerősítést?

Szükszlátóköröség lenne természetesen azt állítani, hogy Battonya életképessége csupán járasszékhelyi rangjának elvesztése miatt kezdett gyengülni. Nem hagyható figyelmen kívül az okok feltárásakor az a nagyhatású folyamat, amely a Battonyán tapasztaltakhoz hasonló következményeket idézett elő az ország alapvető mezőgazdasági vidékein: a rohamléptekkel megindult iparosítás – amely csak megkésve és akkor is felemásan ér idáig el – elszippantotta, majd a nagyüzemi mezőgazdaság kialakulása s főleg gépesítése „elküldte” e tájról az itt fölöslegessé vált munkaerőt.

Ez a tulajdonképpen szükségszerű, de mégiscsak mesterségesen kiváltott – főleg – túlhajszolt folyamat nem tagadható eredményeivel egy időben gondolkodásunkat is deformálta. Ez időben még azt hittük: felemelkedésünk egyetlen útja az erők gyors összpontosítása, kiemelt körzetek fejlesztése, amelyek majd magukhoz szippantják mindazokat a szerepköröket, amelyeket a szükség szerint elsorvadó települések hordoztak eleddig. Úgy számoltuk, hogy ez még ráadásul a gazdaságosabb megoldás is, hiszen egy-egy körzetben, húsz-harminc falu helyett elegendő egy-két városban víz- és szennyvízhálózatot, gázvezetékot, utat, orvosi rendelőt, áruházat, iskolát, óvodát építeni. Nem hallgathatom el, hogy a 70-es évek kezdetén magam is meggyőződéssel írtam arról, hogy miután Békés megyében az akkori mezőkovácsházi járásban mindössze annyian laktak, mint a megyeszékhelyen, Békéscsabán elegendő lett volna csupán a járási székhelyet, Mezőkovácsházát „Békéscsabává” fejleszteni. Utána már nem maradt volna más hátra, mint beköltöztetni ide az egész járást, igazán korszerűbb és emberibb körülmények közé, itt létesített ipari üzemekben munkát adni a dolgozók egyik felének, a másik felét meg autóbusszokkal szétszállítani reggelenként a járás termőföldjeinek megművelésére.

Ez a – mai eszünkkel szinte nevetségesen erőszakolt – folyamat nem csak a földtől elrugaszkodó fantáziában indult el útjára. A valóságban is minden lépés, intézkedés ez irányba hatott. Például – a köolajbőség idején – az akkor gazdaságtalannak ítélt vasúti szárnyvonalak fölszámolása, hogy csak egyet említsünk a sok közül, vagy még kettőt: az iskolakörzetesítés, meg a községi orvosülegelek összevonását, de ugyanígy részletezhetnénk a hivatali asztalok mellett kiötölt ám az addig békésen egymás mellett élő faluközösségeket valójában csak összeugrasztó tsz-egyesítéseket, a megelőzően háborítatlanul pendülő kisközségeket egy közös tanács alá tessékkelő kampányt és így tovább.

Ha mindez csak olaj volt arra a tűzre, amely a maradottabb vidékcken élőkben háborogva lobogott, mit sem léptünk előre. Mert be lehetett „központosítani” a volt járási földhivatalt Battonyáról Mezőkovácsházára – a deklarált társközponti szerep ellenére – Magyardombegyházáról, amelynek padlásablakából jó időben át lehet látni a mezőkovácsházi háztetőkre, bizony 90 perces buszozás után egyszeri átszállással lehet csak ma is az új helyre költözötetett földhivatalba eljutni. De panaszkodhatna Dévaványa is a hol ide, hol oda (Szeghalomhoz egyszer, Gyomaendrődhez máskor) „körzetesített” 10 ezres nagyfalu is, hogy állami regulák kényszerítik lakosait ma 42 kilométert utazni a korábbi 28 helyett némely ügyes-bajos dolgaik elintézésére.

A felsoroltak a vizsgált településekre persze mind-mind kívülről jövő csapásokként hullottak és hullanak. De legyünk tárgyilagosak: nemegyszer maguk is tetézik bajaikat, mélyítik maradottságukat fantáziaszegény és lassú mozgású vezetőikkel az élen. Ám, hogy a kép ne legyen végig ilyen sötét, szolgáljunk előljáróban néhány ellenpéldával!

Szerep és vállalkozás. Gyula. A már mondott megerendezések során megyeszékhelyi rangja Békéscsabára szállt. Nem hagyta magát: nemzetközi hírnevű fürdőváros lett – nem kevésbé jelentős nyári várjátékokkal. Vezetői nemcsak megtalálták, ki is verekedték maguknak, a városnak a testhez álló szerepet.

De hogy ne csak a peremvidék szerepeljen, egy megyével és 150 kilométerrel odébról említsük Tiszafüredet, amely az Alföld mesterségesen kialakított Balatonja által kínált előnyöket a legtermészetesebb dinamizmussal igyekszik kiaknázni. Legutóbb például gazdasági társaságot hozott létre a telefonhálózat kiépítésére. A vállalkozás a város (1984 óta az) vezetőit minősíti. (Más kérdés, hogy a város még erőteljesebb kibontakozást – megint csak mesterségesen – három másik megye határának itteni találkozása nehezíti!)

Vissza Békés megyébe! Egy igazi kisközség: Gerendás, de lehet Kétsoprony is. Igaz, ezekre a „holdakra” a közeli Békéscsabáról, a falvaknál jobban megvilágított bolygóról, több fény érkezik (még ha nem is saját, de legalább visszavert), mint az eddig említett peremvidéki holdacsakákra. Így a képzettebb szakembereket is jobban magához tudja csalogatni, kötni e két település. Ám amit elért a két kisközség – jól kiépített út-, víz-, szennyvíz-, gázhálózat meg a többit – saját maga, közösségi összefogással érte el. Persze itt a földek is jobb minőségűek, mint amott. Ám amott – nemegyszer a hozzáértés híján, ami pedig éppen az uralkodó állapotok miatt gyarapszik nehezen – esetenként azzal sem képesek élni, amihez adottságuk van.

Említsük Gesztet – nem először tesszük –, amely évtizedekig nem tudta „eladni” messze földön ismertté lett és keresett pálinkáját s idegenforgalmi értékeit: a Tisza-kastélyt, az Arany János-házat. Említsük most vele szemben Zsadányt, ahol tulajdonképpen nem jobb a helyzet, de ahol a tsz új, vállalkozó és tapraesett vezetése nyit napjainkra talán távlatokat, ha az a bizonyos kormányprogram is tényleg segít majd!

Változnak-e a szerepek? Ideje lenne levonnunk a következtetéseket. Tegyük is meg, de azok rendszerezését bizzuk a hozzáértőkre, a szakemberekre.

Induljunk ki megint abból, hogy a közigazgatás megjelölheti: mely településeknek szán felső, közép- vagy alsó fokú ellátási szerepet, de maradjunk amellett, hogy a szerepek nem jelenthetnek megkülönböztetésre alapot adó rangsort! A színpadi mű is csak úgy egész, és úgy működőképes, ha a „legutolsó” segédszínész, vagy kóristalány is a szerepe által diktált csúcsteljesítményt adja. Erre viszont ösztönözni kell, hogy percig se érezze: csak megtürt, esetleg a műből ki is iktatható, szerepe egy tollvonással törölhető.

Azután: a szerepek többnyire történelmileg hosszabb idő alatt és valamiféle módon a maguk természeté szerint alakulnak ki s fejlődnek alapvetően gazdaságföldrajzi adottságokon és megannyi változás, gyarapodás által. A közigazgatási reformok akkor jók és sikeresek, ha erre a fejlődésre épülnek, bizonyos dolgokban meg is előzik a természetes fejlődés következő állomásait. Hosszú távon az erőszakolt fejlesztés megbosszulja önmagát, akár csak a természetes fejlődésnek útját álló, azt művi úton visszafogó gyakorlat.

Az előrelépés túlhajtott, mesterséges erőltetése többnyire fölösleges áldozatokat követel.

Mindebből az következik, hogy bárminő lépés – a legjobb szándékoktól vezérelten is – cleve a kudarc veszélyét hordozza magában, ha az érintetteket a maguk akarata ellenére kényszerítik, kényszerítik – s kellő társadalmi, gazdasági előkészítettség nélkül – e lépésre. Nem véletlen, hogy mára olyan ellentmondások halmozódtak föl Gyomaendrődön is, amelyekkel a két nagyközséget összehoronzó mozgalom talán nem is számolt.

Siessünk azt is hangsúlyozni még egyszer, hogy felfogásunkban a „kis” községek nem olyan településeket jelentenek, ahol a nagy átlagnál jóval kevesebben élnek, hanem olyanokat, amelyek ilyen-olyan okból az átlagosnál kisebb eséllyel, kevesebb lehetőséggel kinlódhatnak az emberhez méltó életkörülmények kialakításával.

Előbb a kistelepülések ellátásának javítása, utóbb a gazdaságilag elmaradott térségek fejlesztése jelszavával hirdettünk programot a kialakult helyzet által indukált feszültségek csökkentésére. Nagy kérdés, milyen esélyekkel, sikerekkel kecsegtetnek kezdeményezéseink?

A vidéki ipartelepítés az egyik adunk, éppen csak egyetlen jel sem utal arra, hogy ez most majd jobban sikerül, mint a megelőző hasonló kampányok bármelyike. Mert átlag alatti színvonalú ipar és technika kitelepítése nem csökkenti, hanem konzerválja a maradottságot.

A másik jelszó: a helyi szellemi erők gyarapítása, szellemi tőke felhalmozása. Ehhez viszont olyan intézkedések kellenek – a vidéki, sőt peremvidéki, s ezáltal kisközségi életet vállaló vállalatok szakképzettek átlagon felüli anyagi jövedelmezése például –, amelyek a mezőgazdaságban már hoztak is némi eredményt. Ilyen újabb intézkedésekről egyelőre nem hallunk.

Hogy akkor mi marad még egyáltalán? Félő: csak az a természetes élni akarás, ami évszázadok óta az itt lakók földhöz, közösséghez való ragaszkodásában nyilvánul meg, tör utat magának minden sorvasztó erő ellenében és hoz reménykeltő eredményeket is. Ez is csak akkor, ha a társadalom távlatot is rajzol eléjük, szerepet is szán nekik. Mert az elődöktől örökölt belenyugvás, amit Okány egyik fiatal pedagógusa fogalmazott meg, hogy tudniillik: „Akik ide visszajöttünk, mert többségben okányiak vagyunk itt fiatal értelmiségiek, mindannyian tudtuk: mi vár ránk, mire számíthatunk” – nos ez nem lehet lendítőtörő adó életérzés! Tárgyilagos hangon mondott tárgyilagos megállapításnak tűnhet ez, amely a valóságban mégiscsak egyfajta lemondást leplez...

No de törvényszerű ez a lemondás?

S ha már a törvényszerűségeknél tartunk. Érzésem szerint van a pragmatista gyakorlatnak egy még a voluntarista időkből ránkmaradt téveszméje. Ez abban a tévedésben gyökerezik, miszerint a társadalmi törvények, a társadalmi-gazdasági folyamatok törvényszerűségeinek megismerése, megértése önmagában teremt alapot e törvények, törvényszerűségek megváltoztatására. Valami olyasmiről van szó, mintha hinnénk abban, hogy központi intézkedésekkel el lehetne azt érni – a körülmények, a nyomásviszonyok megváltoztatása nélkül –, hogy holnaptól a víz, mondjuk 80 Celsius-fokon forrjon, tekintettel az energiatakarékossági programra! Nos hát ennek a kellőképpen föl nem tárt s ezért teljesen el sem vetett gyakorlatnak a levét isszák bemutatott településeink. S nem csak azok.